

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

82. ISTUNGJÄRK

14. september 1992

SISUKORD

A. Rütli sõnavõtt.....	3
Ü. Nugise sõnavõtt	5
E. Teimanni sõnavõtt.....	7
I. Eenmaa sõnavõtt	7

Juhataja (Ü. Nugis)

Tere päevast, kolleegid! Palun asuda vabadele istekohtadele!

Lugupeetud kolleegid-rahvasaadikud! Täna me ei vii läbi kohaloleku kontrolli. Selleks ei ole täna ka tehnilisi võimalusi. Vastavalt meie endi poolt vastuvõetud otsusele annavad meistrimehed ruumile sellise vormi ja funktsiooni, nagu on vajalik tulevasele Riigikogule.

A. Rüütli sõnavõtt

Juhataja

Lugupeetud kolleegid, Ülemnõukogu liikmed! Mul on alust arvata, et me oleme kogunenud viimasele, 82. korralisele istungjärgule. Ei ole vahest vaja pikalt seletada, et sellel istungjärgul me ei hakka arutama sisulisi küsimusi, me ei paku teile ka päevakorda, seaduseelnõusid ega otsuseprojekte. Me oleme valmis arvama, et täna on meie viimane koosviibimine ja ma paluksin kõneks kõnetooli Ülemnõukogu esimehe hr. Arnold Rüütli.

A. Rüütel

Head kolleegid! Eesti Vabariigi Ülemnõukogu on saamas ajalooks ja vabastamas kohta põhiseaduslikule Riigikogule. Murranguliste aegade sündmustele, poliitilistele organisatsioonidele ja tegelastele on raske vahetult anda ajaproovile vastupidavaid hinnanguid. Nii jääb ka meie kahe ja poole aasta pikkune töö ootama neid aegu, kui kõike on võimalik rahulikult ja päevapoliitikast sõltumatult analüüsida. Ometi on mõned asjad nii ilmselged, et neist võiks täna kõhklemata rääkida.

Eesti ja üldse Balti riikide tee vabadusele on olnud rahumeelse võitluse tee ja selles on tähtsal kohal olnud parlamentaarsed vahendid. Meenutaksin siinkohal ka 1990. aasta algul oma töö lõpetanud Ülemnõukogu koosseisu, kes oli 1988. aastal suuteline astuma esimesed sammud. Nende ees seisis valik, kas rahvaga või rahva vastu. Suveräänsusdeklaratsioon, keeleseadus, ajaloolis-õiguslik hinnang 1940. aasta sündmustele, ettepanek läbirääkimistest NSV Liiduga ja mitmed muud otsused kajastasid rahva püüdlusi. Ülemnõukogu tasemel vastuvõetud otsuseid oli nõukogude okupatsioonivõimul raske kõrvale heita.

Uue Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi valimised 1990. aasta alguses toimusid olukorras, kus iseseisvusvõitluses oli hoogu ja kohati tundus eesmärk lähemal olevat, kui ta seda tegelikult oli. Nii mõnigi tuli siia saali teadmise, et ta on tulnud tegema kiireid ja otsustavaid samme

ning seejärel naasma oma põhitöö juurde. Ülemnõukogu kujunes aga organiks, kes täitis oma ülesannet samm-sammult, nii nagu olukord võimaldas. Kui varem tundus, et kõigepealt toimub järsk poliitiline pööre ja seejärel algab vabanenud riigi elukorralduse loomine, siis nüüd kujunes nii, et iseseisvuse taastamine ja Eesti riigi elu aluste rajamine toimusid paralleelselt.

1990. aasta kevade otsused üleminekuperioodist iseseisvuse taastamisel, riiklikust sümboolikast, valitsemise ajutisest korrast ja muust lähtusid selgelt kursist Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamisele õigusliku järjepidevuse alusel. See oli maailmale arusaadav poliitika, mis sai oma kinnituse pärast iseseisvuse taastamist mullu augustis. Eesti Vabariigiga hakati diplomaatilisi suhteid taastama, mitte looma nagu uue riigiga. Meie välispoliitikale on oluline ka see, et esimesena tunnustuse andnud Vene Föderatsioon lähtus oma presidendi vastavas dekreedis Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 20. augusti otsusest kinnitada iseseisvust. Seega võttis ka Venemaa 24. augustil 1992 vastu iseseisvuse taastamise kontseptsiooni, mitte aga teooria Eesti lahkumisest liitriigist, nagu seda praegu püütakse meile väita.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ja selle poolt ametisse nimetatud valitsus muutusid juba enne iseseisvuse tagasivõitmist rahvusvahelise suhtlemise aktiivseteks osalisteks. Seega oli meil partnerite silmis varasemaga võrreldes suurem legitiimsus. Meenutaksin siinkohal kas või Rootsi ja Taani parlamentide juhtide esinemisi siitsamast kõnetoolist.

Ülemnõukogu näol pole olnud tegemist põhiseadusliku parlamendiga, vaid üleminekuorganiga, mida pärast möödunud aasta 20. augustit on võetud kui iseseisva riigi faktilist kõrgeimat seadusandlikku organit.

Ülemnõukogu on saanud Parlamentidevahelise Liidu liikmeks. Meie delegatsioon osaleb erikülalisena Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee töös. Varsti hakkavad neis organisatsioonides tegutsema juba Riigikogu poolt määratud delegatsioonid. Seega lahkeb Ülemnõukogu ametist rahvusvaheliselt tunnustatud organina, kuigi ta ei ole seejuures põhiseaduslik organ.

Sadades meie poolt vastuvõetud seadustes ja otsustes on igapäevaste tegude ja reeglite keelde pandud kaks põhimõttelist suunavalikut, mida Riigikogu kindlasti jätkab ja süvendab. Eesti Vabariik on liikunud tagasipöördumatult parlamentaarse demokraatia ning vaba turumajanduse teele. Samasugune pööre toimub ka paljudes teistes endise Nõukogude Liidu ülemvõimu alt vabanenud riikides ning kõikjal elatakse üle tõsiseid üleminekuraskusi.

Eestis tegutseb praegu 2500 väliskapitali osalusel funktsioneeruvat ettevõtet. Rahvusvahelise kapitali usaldus ühes riigis toimuva suhtes väljendub eelkõige selles, kas sinna tehakse investeeringuid või ei tehta. Tahaksin siinkohal veel kord märkida meie rahareformi aluseks

olevaid seadusi. Tugeva krooni kurss on rahva poolt omaks võetud ja juba avaldab tuntavat tervendavat mõju Eesti majanduses. Kümneid tunde on siin saalis kulunud omandi- ja maareformi ning samuti maksudega seotud küsimuste lahendamisele. Tuntav osa sellest tööst on kindlasti püsiva väärtusega.

Ülemnõukogu lõpulejõudva tööperioodi jooksul on suhted Eesti poliitilises süsteemis olnud sätestatud erinevate aktidega, mis on jätnud küsimused reglementeerimata. Selle tulemusena kujunesid ka Ülemnõukogu suhted valitsusega, kohaliku omavalitsusega, kohtusüsteemiga ja teistega paljuski igapäevase töö käigus. Õeldu kehtib ka peaaegu reguleerimata jäänud Ülemnõukogu esimehe funktsioonide kohta. Praktilises töös liiguti selles suunas, et suhteliselt sujuvalt üle minna põhiseaduslikule riigikorraldusele. Võib-olla just siin on ka üks põhjusi, miks Eesti poliitiline süsteem on suutnud püsida suhteliselt stabiilsena. Meil on neil keerulistel aegadel ametis olnud kaks valitsust.

Ülemnõukogu on kandnud endas kõiki meie ühiskonna arenguraskusi, kord oleme olnud ühiskonna ootustest ees, kord taga. Igaühel meist on võimalus kunagi vastata oma lastele ja lapselastele selle aja jooksul tehtust. Me tulime siia saali kokku mõned sammud enne Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamist ja lahkume mõni samm pärast selle eesmärgi täitmist. Sellist saatust ei saa enam keegi. Osa teist naaseb siia saali Riigikogu liikmena, osa jätkab mujal. Neid kahte ja poolt aastat ei tee enam paremaks ega halvemaks, nad on osa meist ja Eesti ajaloost. Suur tänu tehtu eest!

Juhataja

Suur tänu! (Aplaus.)

Ü. Nugise sõnavõtt

Juhataja

Kallid kolleegid, kas te lubaksite mind ka kõnetooli?

Ü. Nugis

Head kolleegid, kantseleitöötajad ja pressiesindajad! 1990. aasta 29. märtsil me kogunesime siia Toompea lossi ajaloolisse saali ja alustasime ENSV Ülemnõukogu 12. koosseisu esimest istungjärku. 105-st valitud saadikust oli kohal 102. Me mäletame hästi esimese istungjärgu alguses toimunud teravaid vaidlusi päevakorra projekti üle. Ettepanekuid ja parandusi oli

palju, nii eestimeelseid kui naabrimeelseid. Valimiskomisjoni esimehe härra Truuvälja kindlakäelisel juhtimisel kinnitati päevakord ja alustati tööd. Esimese päeva hilisõhtuks olid valitud Ülemnõukogu esimees ja juhataja. Järgnes pikk ja närviline tööperiood. Õhk siin saalis oli vahel nii elektrit täis, et mõni saadik hakkas närvide hoidmiseks suitsetama, mõned aga loobusid igapäevasest leivast ja ööbisid siinsamas toolidel. Enamiku Ülemnõukogu saadikute suureks ja pühaks eesmärgiks oli Eesti Vabariigi rajamine. Kuidas aga vabaneda võõrvõimu ikkest? Olime nagu meremehed tormisel merel, laevuke hüples lainete möllus siia-sinna, kuid kompassi nõel näitas ainukest ja õiget suunda – Vabaduse sadam – ja sadamasse me jõudsimegi. Me saavutasime sõltumatuse tänu eesti rahva ühtsusele ja toetusele, tänu sihikindlale ja tasakaalukale tegevusele. Iga meie samm oli nagu veetilk, mis langes lakkamatult ühele kohale ja uuristas tee kalju sisse. Ja lõpuks see suur ja näiliselt tugev kalju mureniski.

Ülemnõukogu on oma tegutsemisaja jooksul võtnud vastu 152 seadust, 483 otsust ning 23 deklaratsiooni, pöördumist ja resolutsiooni. On tähelepanuväärne, et ajavahemikus 1990–1991 me võtsime vastu 74 seadust, käesoleval aastal aga 78. On seda palju või vähe? Ega seaduse tegemine ei ole tükitöö. Alustasime ju oma seaduste loomist tühjalt kohalt. Okupatsioonija seadustest polnud ju õieti midagi ümber kirjutada. Aega oli vähe, eelnõusid palju ja mõne kvaliteet madal. Eks sellepärast tuli vahel ette ka vigu.

Loodame, et 20. septembril valitav Riigikogu jätkab meie poolt alustatud energiliselt ja loominguliselt. Anname Riigikogule üle teatepulga, mille sees on 8 eelnõu, mis Ülemnõukogu ette pole veel jõudnud, ja 26 eelnõu, mis on menetluses.

Soovime Riigikogule ja Eesti rahvale rohkem üksmeelt. Ärgem unustagem, et üheskoos tegutsedes suudab ka väike rahvas suurt korda saata.

Kallid kolleegid, tänan teid suure töö eest, südamest tänan teie mõistvaid abikaasasid, kellest te selle pika aja jooksul olete pidanud palju eemal olema! Tänan pressiesindajaid Ülemnõukogu töö kajastamise eest! Meil on olnud teiega asjalik koostöö ja jätkugu see koostöö ka Riigikoguga. Suur tänu meie kantselei töötajatele, kes andsid oma parima igapäevases kiires töös! Ma tänan kõiki, kes nii või teisiti Ülemnõukogu töös osalesid! Soovin teile kõigile ja teie perekonnaliikmetele õnne ja tugevat tervist!

Meie eriline tänu sõbralike riikide juhtidele ja parlamentidele, kes meile rasketel päevadel käe ulatasid ja Eesti iseseisvust tunnustasid. Hoidkem ja kaitskem ühiselt Eesti riiki! Ma tänan!

E. Teimanni sõnavõtt

Juhataja

Kolleegid, me paluksime kõnetooli Eesti Panga presidendi asetäitja härra Teimanni, kellel on meile midagi öelda ja üle anda.

E. Teimann

Lugupeetav härra esimees, austatud Ülemnõukogu saadikud! Eesti Panga presidendi palvel, kes on praegu teel Washingtoni Rahvusvahelise Valuutafondi aastakoosolekule, tahaks teid kõiki tänada toetuse ja abi eest meie rahareformi ettevalmistamisel ja läbiviimisel. Alates sellest momendist, kui parlament otsustas, et Eestis tuleb teha rahareform ja moodustas rahareformi komitee, on ta ka toetanud kõiki rahareformi komitee ja Eesti Panga poolt langetatud otsuseid ja samme. Ja see, et see toetus ja mõistmine oli olemas, aitas väga palju neid inimesi, kes valmistasid ette konkreetseid samme ja dokumente. Täna peab ütleva, et nii Lääne kui Ida poole paistab Eesti rahareform tänase päeva seisuga õnnestunud olevat. Meil on kõva raha ja see on meid teadvustanud maailmale väga heast küljest. Alguse sellele kõvale rahale pani parlament, s.t. teie lugupeetud saadikud, võttes maikuus vastu 3 seadust: rahaseaduse, Eesti krooni tagamise seaduse, välisvaluutaseaduse. Rahareformi läbiviimisel, rahavahetuse läbiviimisel kuni tänase päevani, on teie toetust ja tuge olnud kogu aeg tunda. Suur tänu teile selle eest! Nüüd lubage, et me Eesti Panga poolt anname teile meenemündid meenutamaks rahareformi. Suur tänu teile! (Aplaus.)

Juhataja

Suur tänu!

(Aplaus.)

I. Eenmaa sõnavõtt

Juhataja

Ja nüüd me palume kõnetooli rahvusraamatukogu, samal ajal ka parlamendiraamatukogu direktressi proua Ivi Eenmaa.

I. Eenmaa

Austatud Eesti Vabariigi Ülemnõukogu esimees, austatud Ülemnõukogu juhataja, lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Selles auväärt saalis on kõlanud mõte sellest, et Eesti Vabariigil ja Eesti Rahvusraamatukogul on ühine sünniaasta – 1918. Ja ma ikkagi ütleksin, et meie kujunemislugu ja meie riigi kujunemislugu ei ole pikem inimese elueast ja selles kajastuvad kogu Eesti arenguga põimuvad rõõmud ja traagika. Rahvusraamatukogu, s.t. endise Riigiraamatukogu ajaloo uurimine on näidanud, et koos rahvusriigi sünniga tekib tarve riigi juhtimiseks vajaliku tõese ja ammendava informatsiooni järgi. Rahvusraamatukoguks saamine on seadnud meie ette ülesande anda oma rahvale teadmisi tema enese kohta, toimida rahvusmäluna, ja meil, s.t. Eesti Rahvusraamatukogul, on täita unikaalne ülesanne kogu maailmakultuuri ees, säilitada inimkonnale Eestiga seonduv ajalooline kogemus. Ja osake sellest ongi meie oma kujunemislugu. Üks ring on täis saanud. Ka meie jaoks. Taas on vastu võetud raamatukogu seadus, taas alustasime tööd Eesti parlamendiraamatukoguna. Kuigi meie uus kodu ja tema valmimislugu ei ole veel teoks saanud, on seesama raamat meie omanäoline fotoalbum. Ma usun, meie hüvastijätt eluga Toompeal on ka hüvastijätt paljudega teist. See on meie ülevaade paari põlvkonna raamatukoguhoidjate tööst, see on Eesti Rahvusraamatukogu ajalugu Eesti raamatuajaloo kaudu. Ja see on ka meie mälestus teile, meie tänu teile kõige eest. Tänan teid tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! (Aplaus.)

Kallid kolleegid! Kas meie hulgas on keegi, kes tahaks öelda midagi südame pealt ära? Ei ole. Kolleegid, ma tänan teid veel kord kõige tehtu eest!